

Birleşmiş Milletler
Engelli Hakları Komitesi

Acil Durumlar Dâhil
Kurumsuzlaştırmaya İlişkin
Kılavuz İlkeler

Kılavuzun gayri resmi çevirisi Eşit Haklar İçin İzleme Derneği tarafından ETKİNİZ AB Programı'nın katkısı ile yapılmıştır.



Engellilerin Haklarına

İlişkin Sözleşme

Engelli Hakları Komitesi

Dağıtım: Genel

10 Ekim 2022

Özgün Dili: İngilizce

Acil Durumlar Dâhil Kurumsuzlaştırmaya İlişkin

Kılavuz İlkeler*

I. Amaç ve Süreç

1. Bu kılavuz ilkeler, Komitenin, Sözleşmenin 19. maddesinde yer alan bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma hakkındaki 5 sayılı (2017) genel yorumunu ve yine Sözleşmenin 14. maddesinde yer alan engelli kişilerin özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin kılavuz ilkelerini tamamlayıcı niteliktedir ve bu belgelerle birlikte okunmalıdır. Bu ilkeler, taraf Devletlere engelli kişilerin bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma haklarını hayata geçirme çabalarında yol gösterecek, destek olacak ve kurumsuzlaştırma süreçlerinin planlanması ve kurumlaşmanın önlenmesi için bir dayanak teşkil edecek şekilde tasarlanmıştır.

2. Bu kılavuz ilkeler, engelli kişilerin ne kadar yaygın bir şekilde kurumlara yerleştirildiğinin anlaşılmasını sağlayan koronavirüs (COVID-19) salgının öncesinde ve sırasında bu bireylerin yaşadığı deneyimlerden yola çıkarak, kuruma yerleştirmenin engellilerin hakları ve yaşamları üzerindeki zararlı etkisini, kimyasal, mekanik ve fiziksel kısıtlamalar da dâhil olmak üzere kurumlarda maruz kaldıkları şiddeti, ihmali, istismarı, kötü muameleyi ve işkenceyi vurgulamaktadır.

3. Bu kılavuz ilkeler, Komitenin toplam yedi bölgesel istişare toplantısı düzenlediği katılımcı bir süreç sonunda hazırlanmıştır. Bu istişare toplantılarına engelli kadınlar, engelli çocuklar, kurumlaştırma deneyimli kişiler ve albinizimli bireyler de dâhil olmak üzere 500'den fazla engelli kişinin yanı sıra halk örgütleri ve diğer sivil toplum kuruluşları katılmıştır.

II. Taraf Devletlerin Kurumlaşmaya Son Verme Ödevi

4. Uluslararası hukukun getirdiği yükümlülöklere karşın, engelli kişilerin yaşamlarını tehdit eden koşullar altında kurumlara yerleştirilmesine tüm dünyada devam edilmektedir.

5. Komite, kurumsuzlaştırma süreçlerinin Sözleşmeye uygun şekilde yürütülmediğini ya da bu konuda geç kalındığını gözlemlemiştir.
6. Engelli kişilerin kurumlara yerleştirilmesi, Sözleşmenin 5. maddesine aykırı bir biçimde, engelli kişilere yönelik ayrımcı bir uygulamadır. Engellilerin kurumlara yerleştirilmesi, 12. maddeye aykırı olarak, hukuki ehliyetlerinin fiilen inkâr edilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, 14. maddeye aykırı olarak, engellilik nedeniyle alıkonulma ve özgürlükten mahrumiyet anlamına gelmektedir. Taraf Devletler, kurumlaşmanın, engellilere uygulanan bir şiddet türü olduğunu kabul etmelidir. Kuruma yerleştirme, engelli kişileri sakinleştiriciler, duygudurum dengeleyicileri gibi psicotropik ilaçlar, elektro-konvülsif tedavi ve konversiyon terapisi ile zorla tıbbi müdahaleye maruz bırakarak 15, 16 ve 17. maddeleri ihlal etmektedir. Engelli kişilere, 15. ve 25. maddelere aykırı bir şekilde önceden ve bilgilendirilmiş rızaları olmaksızın ilaç verilmesine ve başka müdahalelerde bulunulmasına olanak tanımaktadır.
7. Kurumlaştırma, engelli kişilerin bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma haklarına aykırıdır.
8. Taraf Devletler, kurumlaşmaya son vermeli, yeni bireyleri kurumlara yerleştirmemeli ve kurumlara yatırım yapmaktan kaçınmalıdır. Engelli kişiyi bir kuruma yerleştirme, asla o engelli kişiyi korumanın bir yolu ya da bir "tercih" olarak görülmemelidir. Sözleşmenin 19. maddesindeki hakların kullanılması, kamu sağlığı ile ilgili acil durumlar da dâhil olmak üzere, olağanüstü hallerde askıya alınamaz.
9. Engelli kişilerin kurumlara yerleştirilmesine devam edilmesinin hiç bir gerekçesi olamaz. Taraf Devletler, toplumdaki yeterli destek ve hizmet bulunmayışını, yoksulluğu veya damgalanmayı, kurumların kullanılmaya devam etmesinin veya kapatılmasının geciktirilmesinin nedeni olarak göstermemelidir. Kapsayıcı planlamaların, araştırmaların yapılmasına, pilot projelerin yürütülmesine veya kanunlarda reform yapılmasına duyulan ihtiyaç, bu konudaki reformları geciktirmek veya toplumsal kapsayıcılığı destekleyecek acil eylemleri sınırlamak için kullanılmamalıdır.
10. Bireysel kriz yaşayan engelli kişiler asla bir kuruma yerleştirilmemelidir. Bireysel kriz, tedavi gerektiren tıbbi bir sorun veya Devletin müdahale etmesini, zorla ilaç verilmesini veya zorla tedavi yapılmasını gerektiren sosyal bir sorun olarak ele alınmamalıdır.
11. Kurumsuzlaştırma süreçleri, engelli kişilerin hem özel hem de kamusal alanda her türlü kuruma yerleştirilmesi, tecrit edilmesi ve ayrıştırması uygulamalarına son vermeyi amaçlamalıdır.
12. Kuruma yerleştirme asla engelli çocukları koruma şekli olarak görülmemelidir. Engelli çocukların her türlü kuruma yerleştirilmesi - daha açık bir ifade ile aile dışındaki herhangi bir ortama yerleştirilmesi - bir tür ayrımcılık teşkil eder, zararlıdır ve Sözleşmeye aykırıdır. Engelli çocuklar, tüm çocuklar gibi, aile yaşamı hakkına ve toplum içinde bir aileyle birlikte yaşama ve büyüme ihtiyacına sahiptir.
13. Taraf Devletler, bireylere derhal kurumlardan ayrılma imkânı sağlamalı, ister akıl sağlığı kanunları kapsamında ister başka bir şekilde olsun, Sözleşmenin 14. maddesine uygun olmayan kanuni hükümlerle izin verilen her türlü alıkoyma işlemini iptal etmeli ve engelliliğe dayalı gönülsüz alıkoyma işlemlerini yasaklamalıdır. Taraf Devletler engellileri kurumlara yerleştirmeyi derhal durdurmalı, yeni kabulleri ve yeni kurumların ve koşulların inşasını durdurma kararı almalı ve mevcut kurumları yenilemekten veya bu kurumlarda tadilat yapmaktan kaçınmalıdır.

III. Kurumsuzlaştırma Süreçlerinin Temel Unsurlarının Anlaşılması ve Uygulanması

A. Kuruma Yerleştirme

14. Bir kurumu tanımlayan unsurlar bireyin kendisine yardım eden kişileri başkalarıyla zorunlu olarak paylaşması ve kendisine kimin yardım edeceği konusunda hiç bir söz hakkının olmaması ya da bu konuda çok az etkili olabilmesi; toplumdaki bağımsız yaşamdan tecrit edilmesi ve ayrılması; günlük kararlar üzerinde kontrol sahibi olamaması; kiminle yaşayacağını seçememesi; kişisel irade ve tercihleri dikkate alınmaksızın katı bir rutine uymak zorunda kalması; belirli bir otorite nezdinde bir grup bireyle birlikte aynı yerde aynı faaliyetleri yapmak zorunda olması; hizmet sunumunda paternalist bir

yaklaşımın karşılaşması; nasıl yaşayacağını denetlenmesi ve çok sayıda başka engelli ile bir arada bulunmasıdır.

15. Engelli kişilerin sadece engellilik nedeniyle ya da “bakım” veya “tedavi” gibi başka gerekçelerle birlikte bir kuruma yerleştirilmesi, alıkonulma anlamına gelmektedir. Engelliliğe özgü alıkoyma tipik olarak sosyal bakım kurumları, psikiyatri kurumları, uzun süreli hastaneler, huzurevleri, güvenli demans koşulları, özel yatılı okullar, toplum temelli merkezler dışındaki rehabilitasyon merkezleri, uyum evleri, grup evleri, çocuklar için aile tipi evler, korunaklı veya korumalı yaşam evleri, adli psikiyatrik ortamlar, transit evler, albinizm yurtları, cüzzam kolonileri ve diğer toplu ortamları içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan kurumlarda gerçekleşir. Bir kişinin gözlem, bakım veya tedavi ve/veya önleyici gözetim gibi amaçlarla özgürlüğünden mahrum bırakılabildiği ruh sağlığı ortamları da bir tür kuruma yerleştirmedir.

16. Devlet dışı aktörler tarafından yönetilen ve kontrol edilenler de dâhil olmak üzere tüm kurumlar kurumsuzlaştırma reformlarına dâhil edilmelidir. Bir veya daha fazla kurumsal unsurun bulunmaması, yenilenmesi ya da kaldırılması bir ortamı toplum temelli olarak nitelendirmek için yeterli değildir. Engelli yetişkinlerin kendi kararlarını alamadığı veya zorunlu tedaviye tabi tutulmaya devam edildiği veya ortak yardımcıların bulunduğu ortamlar; rutin hizmet sağlayıcılar tarafından belirlendiği ve özerkliğe izin verilmeyen “toplum içinde” bulunan ortamlar veya aynı hizmet sağlayıcının barınma hizmetini ve desteği birlikte sunduğu “evler” buna örnek gösterilebilir.

17. Taraf Devletler, Sözleşmenin 19. maddesine uygun olarak, bağımsız yaşamının ve topluma dâhil olmanın her türlü yatılı kurum dışındaki yaşam ortamlarına atıfta bulunduğunu kabul etmelidir. Büyüklüğü, amacı veya özellikleri ya da yerleştirme veya alıkoyma süresi ne olursa olsun, bir kurum asla Sözleşmeye uygun olarak kabul edilemez.

18. Cezaevleri gibi insanların alıkonulduğu ortamlarda, mülteci kampları ve göçmen barınakları, evsiz barınakları ve ibadet kampları gibi yerlerde ayrılmış ortamlarda engelliler orantısız olarak sayıca fazla olabilmektedir. Devletler, diğer alıkonulma ortamlarında tutulan engelli kişilerin haklarını güvence altına almalı ve engellilik temelinde maruz kaldıkları ayrımcı uygulamaları ortadan kaldırmalıdır.

B. Kurumsuzlaştırma Süreçleri

19. Kurumsuzlaştırma, engelli kişilere nasıl, nerede ve kiminle yaşamaya karar verecekleri konusunda özerklik, seçim yapma kontrol sahibi olma imkânını yeniden kazandırmaya odaklanması gereken birbirine bağlı süreçlerden oluşur.

20. Kurumsuzlaştırma süreçleri, kurumların yönetiminde veya sürdürülmesinde yer alanlar tarafından değil, kurumsallaşmadan etkilenenler de dâhil olmak üzere engelli kişiler tarafından yönetilmelidir. Kurum binalarının yenilenmesi, kurumlara daha fazla yatak eklenmesi, büyük kurumların daha küçük kurumlarla değiştirilmesi, kurumların isimlerinin değiştirilmesi gibi Sözleşmenin 19. maddesini ihlal eden uygulamalardan veya ruh sağlığı mevzuatında en az kısıtlayıcı alternatifin seçilmesi ilkesi gibi standartların uygulanmasından kaçınılmalıdır.

C. Seçim Hakkına ve Bireysel İrade ve Tercihlere Saygı

21. Bağımsız yaşamak ve topluma dâhil olmak için tam hukuki ehliyete sahip olmak, konuta erişilebilir, erişilebilir ve kişinin yaşamının kontrolünü yeniden kazanmasını sağlayan destek ve hizmet seçeneklere sahip olmak gerekir. Seçim yapma hakkına sahip olmak, engelli kadınlar ve engelli yaşlılar da dâhil olmak üzere engelli kişilerin karar alma süreçlerine saygı duyulması ve engelli çocukların gelişen kapasitelerine saygı gösterilmesi anlamına gelir. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılanlara birden fazla seçenek sunmalı ve engelli kişilerin karar alma süreçlerinde ihtiyaç duyabilecekleri desteğe erişimlerini sağlamalıdır.

D. Toplum Temelli Destek

22. Taraf Devletler, toplum içinde bir dizi kaliteli, bireyselleştirilmiş destek hizmetlerinin ve kapsayıcı ana akım hizmetlerin geliştirilmesine gecikmeksizin öncelik vermelidir.

23. Bağımsız yaşamının ve topluma dâhil olmanın temel unsurlarından biri, tüm engelli kişilerin kendi seçimlerine bağlı olarak günlük faaliyetlerini yürütmek ve topluma katılmak için ihtiyaç duyabilecekleri desteğe sahip olmalarıdır. Verilecek destek bireyselleştirilmeli, kişiselleştirilmeli ve çeşitli seçenekler aracılığıyla sunulmalıdır.

Böyle bir destek, çok çeşitli resmi yardımların yanı sıra gayri resmi toplum temelli ağları da kapsar.

24. Engelli kişilerin toplum temelli desteğin seçilmesi, yönetilmesi ve sonlandırılması konularında hukuki ehliyetini kullanmasına imkân tanınmalıdır. Hukuki ehliyetin kullanılmasına yönelik destek, Devlet tarafından finanse edilen bir hizmet olarak veya bireyin gayri resmi ağları aracılığıyla sağlanabilir.

25. Bağımsız yaşamaya yönelik destek hizmetleri mevcut, erişilebilir, kabul edilebilir, uygun fiyatlı ve uyarlanabilir olmalıdır.

26. Destek hizmetleri arasında kişisel yardım, akran desteği, aile ortamlarında çocuklar için destekleyici bakıcı hizmeti, kriz desteği, iletişim desteği, hareketlilik desteği, yardımcı teknoloji sağlanması, konut ve hane yardımının bulunmasına destek hizmeti ve diğer toplum temelli hizmetler yer almaktadır. Eğitim, istihdam, adalet sistemi ve sağlık hizmetleri gibi alanlarda ana akım hizmetlere erişim ve bu hizmetleri kullanma konusunda da destek sağlanmalıdır.

27. Kişisel yardım hizmetleri bireyselleştirilmeli, bireysel ihtiyaçlara göre belirlenmeli ve bu hizmetleri kullananın kontrolünde olmalıdır. Kullanıcı, işveren olarak hareket ederek ya da çeşitli sağlayıcılardan hizmet alarak, hizmeti ne ölçüde kendisinin yöneteceğine karar verebilmelidir. Tüm engelliler, hukuki ehliyetlerini kullanırken desteğe ihtiyaç duyup duymadıklarına bakılmaksızın kişisel yardıma erişebilmelidir. Kurumlardan ayrılmadan önce kişisel yardım programları ile ilişkilendirilmeli ve böylece ayrıldıktan hemen sonra hizmete erişebilmeleri sağlanmalıdır.

28. Evde destek hizmetleri, diğer destek hizmetleri ile kişisel yardım da dâhil olmak üzere toplum temelli destek hizmetlerinin tanımı; aslında toplum temelli hizmetler olmayan, küçük grup evleri de dâhil olmak üzere grup evleri, korumalı atölyeler, geçici bakım hizmeti veren kurumlar, geçiş evleri, gündüz bakım merkezleri yeni ayrıştırılmış hizmetlerin ya da toplum tedavi emirleri gibi zorlayıcı tedbirlerin ortaya çıkmasını engellemelidir.

E. Finansman ve Kaynak Ayrılması

29. Kurumlara yatırım yapılması, bu kurumlarda tadilat yapılması yasaklanmalıdır. Yatırımlar, kurumlarda kalanların derhal kurumdan çıkarılmasına ve bağımsız yaşaması için gerekli ve uygun tüm desteğin verilmesine yönelik olmalıdır. Taraf Devletler, engelli kişilerin kurumlarda yaşamayı “seçtiklerini” öne sürmekten veya kurumların sürdürülmesini haklı göstermek için benzer argümanlar kullanmaktan kaçınmalıdır.

30. Taraf Devletler, kurumların inşası ve yenilenmesi için kamu fonlarını kullanmayı bırakmalı ve uluslararası işbirliğinden gelenler de dâhil olmak üzere, bu fonları kapsayıcı toplum destek sistemlerinin ve kapsayıcı ana akım hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlamak için tahsis etmelidir.

31. Taraf Devletler, engelli çocuklar da dâhil olmak üzere, kurumlardan ayrılan engelli kişilere, ayrılışlarının hemen ardından günlük yaşamları için gerekli eşyaları, nakit para, gıda kuponları, iletişim cihazları ve mevcut hizmetler hakkında bilgileri içeren kapsamlı bir telafi paketi sağlamalıdır. Bu tür paketler, kurumlardan ayrılan engellilere, iyileşebilmeleri, ihtiyaç duyduklarında destek arayabilmeleri ve evsizlik veya yoksulluk riski olmadan toplum içinde yeterli bir yaşam standardına sahip olabilmeleri için temel güvenlik ve destek sağlamalı ve güven vermelidir.

F. Erişilebilir Barınma İmkânı

32. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılan kişiler için kamu konutları veya kira sübvansiyonları yoluyla toplum içinde güvenli, erişilebilir ve uygun fiyatlı konutlar sağlamalıdır. Kurumlardan ayrılan kişilerin toplu konut düzenlemelerinde veya tahsis edilmiş mahallelerde toplanması veya konutların tıbbi paketlerle veya destek paketleriyle birlikte sunulması, Sözleşmenin 19. ve 18 (1). maddeleriyle bağdaşmamaktadır. Kurumlardan ayrılan kişilerin, yasal olarak bağlayıcı kira veya sahiplik sözleşmeleri yapma hakkı olmalıdır. Barınma imkânı, ne ruh sağlığı sisteminin veya kurumları yöneten diğer hizmet sağlayıcıların kontrolü altında olmalı ne de tıbbi tedavi veya özel destek hizmetlerinin kabulüne bağlı olmalıdır.

33. Sözleşmenin 19. maddesinde konut hizmetlerine yapılan atıf, kurumların sürdürülmesini haklı göstermek için kullanılmamalıdır. “Konut hizmetleri” terimi, engelli

kişilerin yeterli barınma hakkını kullanması sırasında eşitlik ve ayrımcılık yapılmamasını sağlamayı amaçlayan toplum temelli destek hizmetlerini ifade eder. Konut hizmetlerine örnek olarak sosyal konutlar, öz yönetimli ortak konutlar, ücretsiz eşleştirme hizmetleri ve konut ayrımcılığına karşı mücadelede yardım edilmesi verilebilir. Bir konutun yeterli olarak kabul edilebilmesi için, o konutun kullanılmasına ilişkin yasal güvence sağlanması, hizmetlerin, malzemelerin, tesislerin ve altyapının mevcut olması, satın alınabilir, yaşanabilir, erişilebilir, konum ve kültürel açıdan yeterli olması ve bu açılardan asgari kriterleri karşılaması gerekir.

G. Engelli Kişilerin Kurumsuzlaştırma Süreçlerine Katılımı

34. Taraf Devletler, Sözleşmenin 4 (3). ve 33. maddelerine uygun olarak, engelli kişileri ve onları temsil eden kuruluşları kurumsuzlaştırma süreçlerinin tüm aşamalarına yakından dâhil etmeli ve kurumlardan ayrılan kişilerin ve kurumlaştırma deneyimli kişilerin ve onları temsil eden kuruluşların görüşlerine öncelik vermelidir. Hizmet sağlayıcıların, hayır kurumlarının, mesleki ve dini grupların, sendikaların ve kurumların açık kalmasında mali veya başka çıkarları olanların kurumsuzlaştırma ile ilgili karar alma süreçlerini etkilemeleri engellenmelidir.

35. Kurumsuzlaştırma süreçlerine tam olarak katılabilmelerini kolaylaştırmak için kurumlarda yaşayan engelli kişilere, kurumlaştırma deneyimli kişilere, bir kuruma yerleştirilme riski daha fazla olanlara, erişilebilir formatlarda destek ve bilgi sağlanmalıdır.

36. Taraf Devletler açık ve kapsayıcı planlama süreçleri oluşturmalı, kamuoyunun Sözleşmenin 19. maddesini, engelli kişilerin kurumlara yerleştirilmesinin ve toplumdaki dışlanmasının zararlarını ve bu konuda reform yapılması ihtiyacını anlamasını sağlamalıdır. Bu süreçler, kamuoyuna, engelli kişilere, aile üyelerine, politika yapımcılara ve hizmet sağlayıcılara yönelik bilgi yayma ve diğer farkındalık artırma faaliyetlerini içermelidir.

IV. Kurumsuzlaştırma Engelli Kişilerin Onurunu ve Çeşitliliğini Temel Almalıdır

37. Tüm engelli kişiler, toplum içinde yaşama hakkına sahiptir ve bazı kişilerin bağımsız yaşayamayacağına ve kurumlarda kalması gerektiğine karar vermek ayrımcılıktır. Daha önce kendilerine karar alma hakkı tanınmamış bireyler, bağımsız yaşamaya ve topluma dâhil olmaya davet edildikleri zaman, destek teklif edilse dahi, başlangıçta kendilerini rahat hissetmeyebilirler. Pek çok kişi için kurum, bildikleri tek yaşama alanı olabilir. Taraf Devletler, kuruma yerleştirilmiş kişilerin kişisel gelişimlerini sınırlandırmaktan sorumlu tutulmalı ve engelli kişileri “savunmasız” veya “zayıf” olarak adlandırarak, kurumlardan ayrılmalarının önüne yeni engeller koymamalıdır. Kurumsuzlaştırma süreçleri, engelli kişilerin onurlarını geri kazandırmayı ve çeşitliliklerini tanımayı amaçlamalıdır. Engelli kişilerin bağımsız yaşam sürdürme kapasitesinin engelliliğe dayalı olarak değerlendirilmesi ayrımcılıktır ve böyle bir değerlendirme yapmak yerine toplum içinde bağımsız yaşamak için karşılanması gereken bireysel ihtiyaçları ile üstesinden gelmesi gereken engeller dikkate alınmalıdır.

38. Engelli kişilerin aile üyelerinin kurumsuzlaştırma süreçlerine dâhil edilmesine yalnızca yetişkin engelli kişilerin açık rızası ile izin verilmelidir. Bazı engelli kişiler, kamu hizmetlerinin tamamlayıcısı veya alternatifi olarak bir aile üyesinden destek almayı tercih edebilir. Bir kişinin aile üyelerinden destek almayı seçmesi durumunda, taraf Devletler aile üyelerinin böyle bir destek verebilmesi için yeterli mali, sosyal yardımlara ve diğer yardımlara erişebilmesini sağlamalıdır. Aile üyelerine yönelik devlet desteği, yalnızca engelli kişilerin nasıl bir destek alacaklarını ve bu desteği nasıl kullanacaklarını seçme ve böyle bir destek üzerinde kontrol sahibi olma hakkına tam saygı gösterilerek sağlanmalıdır. Aile üyelerine verilen destek, hiçbir zaman engelli kişilerin bir kuruma kısa veya uzun süreyle yerleştirilmesini içermemeli ve engelli kişilerin bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma haklarını kullanmalarına olanak sağlamalıdır.

A. Kesişimsellik

39. Taraf Devletler, kurumlarda yaşayan ve kurumlardan ayrılan engellilere yönelik ayrımcılık, ayrıştırma, tecrit ve diğer kötü muamele biçimleriyle mücadele etmek için kesişen bir yaklaşım benimsemelidir. Engelli kişilerin kişisel kimlikleri çok yönlüdür ve engellilik bu bireylerin yalnızca bir özelliğidir. Diğer özellikleri arasında ırk, cinsiyet ve

toplumsal cinsiyet, cinsel kimlik ve cinsiyet ifadesi, cinsel yönelim, cinsel özellikler, dil, din, etnik, yerli veya sosyal köken, göçmen veya mülteci statüsü, yaş, engel grubu, siyasi veya diğer görüşler, hapis deneyimi veya diğer statüler yer alır ve bu özellikler birbiriyle kesişerek, bireysel kimliğini şekillendirir. Kesişimsellik, engelli kişilerin tümünün hayat deneyimlerinde önemli bir rol oynar.

40. Bir birey, açıkça engellilik nedeniyle bir kuruma yerleştirilmiş olsa da olmasa da engellilik nedeniyle ayrımcılık meydana gelebilir. Çoklu ayrımcılık ve hukuken veya fiili ayrımcılık, toplumlarda destek hizmetlerinin eksikliğinden dolayı da ortaya çıkabilir ve engelli kişileri kurumlarda yaşamaya itebilir.

41. Taraf Devletler, özellikle kurumların kapatılmasının planlanması, uygulanması ve izlenmesinde, kapsayıcı toplum destek sistemlerinin ve kapsayıcı ana akım hizmetlerin geliştirilmesinde ve bu süreçler boyunca engelli kişilerin katılımının sağlanmasında toplumsal cinsiyete duyarlı ve yaşa uygun yaklaşımlar kullanarak kesişimselliğin kurumsuzlaştırma süreçlerinde her açıdan dikkate alınmasını sağlamalıdır. Taraf Devletler, engellilikle birlikte ırk ve etnik köken nedeniyle ayrımcılığı ve kuruma yerleştirilmeyi önlemek amacıyla yapısal ırkçılıkla da mücadele etmelidir.

B. Engelli Kadınlar ve Kız Çocukları

42. Taraf Devletler, engelli kadınların ve kız çocuklarının hem toplumsal cinsiyet hem de engellilik gibi birden fazla nedenle ayrımcılığa maruz kaldığını ve homojen bir grup olmadığını kabul etmelidir. Engelli kadınlar, diğer kadınlara kıyasla daha fazla şiddete, sömürüye ve istismara maruz kalma, ayrıca kurumda kaldıkları sırada da zorla doğum kontrolü, zorla kürtaj ve kısırlaştırma gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ve zararlı uygulamalara maruz kalma riski altındadır. Engelli kadınlar, engelli erkeklere ve diğer kadınlara kıyasla daha sık olarak hukuki ehliyetlerini kullanma haklarından mahrum bırakılmakta, bu da adalete erişememelerine, seçim yapamamalarına ve özerk olamamalarına yol açmaktadır. Kurumsuzlaştırma planlarının yapılması ve uygulanması sırasında bu riskler dikkate alınmalıdır.

C. Engelli Çocuklar ve Ergenler

43. Engelli çocuklar açısından kurumsuzlaştırma, bu çocukların yüksek yararına uygun olarak aile yaşamı hakkının korunmasına yönelik olmalıdır. Çocuklar açısından, topluma dâhil olma hakkının özünde bir aile içinde büyüme hakkı yatmaktadır. Çocuklar bağlamında "kurum", aile temelli olmayan her yer anlamına gelmektedir. Büyük ya da küçük grup evleri özellikle çocuklar için tehlikelidir. Yatılı bakımın idame ettirilmesini haklı gösteren ya da teşvik eden uluslararası standartlar Sözleşmeye uygun değildir ya da güncellenmelidir.

44. Taraf Devletler, tüm engelli çocukların aile yaşamı sürme hakkını güvence altına almalıdır. Bir aile, evli ve evli olmayan ebeveynleri, bekâr ebeveynleri, aynı cinsiyetten ebeveynleri, evlat edinen aileleri, akrabaların bakım verdiği ya da kardeşin bakım verdiği bir ortamı, geniş aileyi, ikame aileleri veya koruyucu bakımı içerebilir. Sağlıklı bir yaşam alanı, çocuğun destekleyici, yetişkin bir bakıcıyla istikrarlı bir ilişki kurmasına olanak sağlamalı ve kendi ailesiyle birlikte yaşamayan çocukların birden fazla yere yerleştirilmesinden kaçınmak için her türlü çaba gösterilmelidir. Uluslararası fonlar yetimhaneleri, yatılı bakımı, grup evlerini veya çocuk köylerini desteklememelidir.

45. Gerçek veya algılanan rahatsızlıkları, yoksullukları, etnik kökenleri veya diğer sosyal aidiyetleri nedeniyle kurumlara yerleştirilen çocukların, kurumlara yerleştirilmeleri sonucunda rahatsızlıklarının ortaya çıkması veya mevcut rahatsızlıkların daha da kötüleşmesi muhtemeldir. Engelli çocuklara ve ailelerine yönelik destek, mümkün olduğunca erken bir aşamada, tüm çocuklara yönelik ana akım desteğin bir parçası olarak verilmelidir. Toplumun tam anlamıyla bir parçası olabilmeleri için çocuklara ve ergenlere akran desteği verilmesi çok önemlidir.

46. Aile dışında kısa süreli bir yerleştirme dahi büyük bir ıstıraba, travmaya, duygusal ve fiziksel rahatsızlıklara yol açabilir. Çocukların kurumlara yerleştirilmesinin önlenmesi bir öncelik olmalıdır. Tüm engelli çocuklara mali destek ve diğer desteklerle birlikte aile temelli yerleştirme fırsatları yaratılmalıdır. Herhangi bir alternatif aile düzenlemesi yapılmadan önce çocuğun kendi ailesinin yanına yerleştirilmesi düşünülmelidir.

47. Sözleşme'nin 23 (4). maddesi, çocuğun veya ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin engelli olması nedeniyle çocukların ebeveynlerinden ayrılmasına karşı koruma

sağlamaktadır. Taraf Devletler, engelli ebeveynlere çocuklarının kurumlara yerleştirilmesini önlemek için destek vermeli, makul düzenlemeler yapmalı ve kapsayıcı çocuk koruma sistemleri oluşturmalıdır.

48. Tüm çocuklar gibi engelli çocuklar da kendilerini etkileyen konularda dinlenilme, yaşlarına ve olgunluk düzeylerine uygun olarak görüşlerine gereken önemin verilmesi, engellilik veya cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaması ve yaşına ve engelliliğine uygun ve cinsiyete duyarlı şekilde destek alma hakkına sahiptir. Engelli çocuk ve ergenlerin kendi irade ve tercihlerini ifade edebilmeleri ve kişisel seçim yapılması gereken konulara ve kamu politikalarının oluşturulmasına dâhil olabilmeleri için destek verilmeli, gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Ebeveynler, akrabalar ve bakıcılar, engelli çocukların görüşlerini ifade etmelerini desteklemede önemli bir rol oynayabilirler ve çocuğun görüşlerini dikkate almalıdırlar.

49. Engelli çocuklar ve ergenler bir kurumda yaşamayı “seçiyor olamazlar”. Engelli gençlere, bağımsız yaşam düzenlemelerinin her türlü yatılı kurum dışındaki yaşam ortamlarını ifade ettiği akılda tutularak, nerede ve kiminle yaşayacaklarını seçme fırsatları sağlanmalıdır.

50. Taraf Devletler, engelli çocuklar ve ergenler için kişisel yardım ve akran desteği de dâhil olmak üzere toplumda destek hizmetleri oluşturmalı ve bu hizmetlere erişimi sağlamalıdır. Eğitim sistemleri kapsayıcı olmalıdır. Taraf Devletler, engelli çocukları ana akım okullarına almalı, toplumla bütünleşmeyi zayıflatan ve çocukların kurumsal ortamlara yerleştirilmesine yönelik baskının artmasına yol açan ayrılaştırılmış eğitime yerleştirmeyi önlemelidir.

51. Çocukların kurumlara yerleştirilmesini önlemek için ailelere ve çocuklara erişilebilir bilgiler temin edilmelidir. Bu bilgiler, okullar, topluluk merkezleri, muayenehaneler, sağlık tesisleri, ebeveyn kaynak merkezleri ve dini kurumlar vasıtasıyla, birden fazla kullanıcı dostu formatta sunulmalıdır. Çocuk koruma uzmanları da dâhil olmak üzere profesyonellerin engelliliğin insan hakları modeli konusunda eğitilmesi ailelere çocuklarını bir kuruma yerleştirmelerinin tavsiye veya teşvik edildiği durumların önlenmesi açısından çok önemlidir.

D. Engelli Yaşlı Bireyler

52. Tüm kurumsuzlaştırma çabaları, kurumlara yerleştirilmiş veya yerleştirilme riski altında bulunan demans hastaları da dâhil olmak üzere, engelli yaşlı bireyleri de kapsamalıdır. Kurumsuzlaştırma, hem engele özgü kurumları hem de “demans köyleri” dâhil yaşlılar için oluşturulan diğer kurumları hedeflemelidir. Taraf Devletler, engelli yaşlı bireylerin toplumda ve kendi evlerinde destek ve hizmetlere erişmesi bakımından ayrımcılığı önlemelidir.

V. Elverişli Hukuki ve Politik Çerçeve

53. Taraf Devletler, engelli kişilerin bağımsız yaşamalarını ve topluma dâhil olmalarını engelleyen kanun ve yönetmelikleri yürürlükten kaldırmalı, gelenek ve uygulamaları değiştirmeli veya kaldırmalıdır. Hukuki ve politik çerçeve, tüm engellilerin tam katılımını sağlamalı ve kurumların kapatılmasına yönelik kurumsuzlaştırma süreçlerine rehberlik etmelidir. Hukuki ve politik çerçeve, kapsayıcı toplumsal destek sistemlerinin ve ana akım hizmetlerin geliştirilmesini ve bir telafi mekanizmasının oluşturulmasını sağlamalı ve kurumlaştırma deneyimli kişilere yönelik çözümlerin mevcudiyetini, erişilebilirliğini ve etkinliğini garanti altına almalıdır. Taraf Devletler, kapsamlı hukuki reformlar yapılmamasının, eylemsizliğe mazeret teşkil etmeyeceği temelinde hareket etmelidir.

A. Elverişli Bir Hukuki Ortamın Oluşturulması

54. Kurumsuzlaştırma bakımından elverişli bir hukuki ortam, aşağıdaki temel hakların yanı sıra, kişisel yardım hakkı da dâhil olmak üzere, bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma hakkının tüm engelli kişiler için yasal olarak tanınmasını içerir.

1. Hukuki Ehliyet Hakkı

55. 1 sayılı Genel Yorum (2014) uyarınca, hukuki ehliyetle ilişkin mevzuat reformu derhal ve kurumsuzlaştırma ile eş zamanlı olarak yapılmalıdır. Kurumlara yerleştirilenler de dâhil olmak üzere vesayet altına alınmış, zorla akıl sağlığı tedavisine veya kendi adlarına kararlarının başkasının aldığı düzenlemelere tabi tutulan engelli kişiler söz konusu olduğunda, bu tedbirler derhal kaldırılmalıdır. Ruh sağlığı tedavisinin zorla yapılmasını

önlemek için, ilgili kişinin olumlu, özgür ve bilgilendirilmiş rıza beyanı gereklidir. Kurumsuzlaştırma sürecinde, hâlihazırda kurumlara yerleştirilmiş olan engelli kişilere karar alma imkânı tanınmalıdır. Hukuki ehliyetlerini kullanabilmeleri için ihtiyaç duydukları barınma imkânı ve destek sağlanmalı, iradeleri ve tercihleri tam olarak dikkate alınmalıdır. Hukuki ehliyetin kullanılmasına yönelik destek, gerektiğinde, engelli kişiler toplumda yerlerini aldıktan sonra da devam etmelidir.

2. Adalete Erişim Hakkı

56. Özellikle kurumlarda yaşayan veya kurumlardan ayrılan ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalan kadınlar ve kız çocuklarının adalete erişimi, kurumsuzlaştırma bakımından son derece önemlidir. Kurumlara yerleştirilenler de dâhil olmak üzere engelli kişilerin adalete erişiminin önündeki çevreden, tutumlardan, kanunlardan, iletişimden ve usullerden kaynaklanan engeller tüm yasal alanlarda kaldırılmalıdır. Easy Read (kolay okuma) formatı ve sade bir dil kullanılması dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere makul ve usule uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Mahkemeler ve hakem heyeti nezdinde dava ehliyetine ve ücretsiz ve erişilebilir yasal temsil imkânına sahip olmalıdırlar. Taraf Devletler, ceza ve usul hukukunda reform yaparak, yargılamalara katılma veya cezai olarak sorumlu tutulma konusunda ehliyetsiz ilan edilmeyi ortadan kaldırmalıdır. Taraf Devletler, mevzuatın ve yargı usullerinin engelli kişilere ifade verme ve tanıklık yapma hakkı tanınmasını, bir kurumda kalan kişilerin, o kurumda kalırken polisi arama ve suç duyurusunda bulunma hakkına etkili bir şekilde sahip olmasını sağlamalıdır.

57. Çocuklar veya yetişkinler bir kurumda kalıyorlarsa ve kendi başlarına şikâyetle bulunamıyorlarsa, ulusal insan hakları kurumları ve savunuculuk kuruluşları yasal işlem başlatma yetkisine sahip olabilirler. Bu, ancak kişinin özgür ve bilgilendirilmiş rızası varsa ya da bireyin hakları tehlikede ise ve iradesini ve tercihlerini en iyi şekilde anlamak için gerçekten çaba gösterilmesine karşın o kişiden bir irade beyanı elde etmenin mümkün olmaması halinde gerçekleşmelidir. Engeli nedeniyle gözetim altında engellilerin serbest bırakılması ve yeniden gözetim altına konmamasının sağlanması, derhal yerine getirilmesi gereken türden yükümlülüklerdir ve takdire bağlı adli veya idari usullere tabi değildir.

3. Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

58. "Akıl hastalığı veya bozukluğu" nedeniyle zorunlu olarak hastaneye yatırma ya da tedavi de dâhil olmak üzere, rahatsızlığa dayalı olarak özgürlükten mahrum bırakma veya kişinin özgürlüğünün ve güvenliğinin başka şekilde kısıtlanmasına izin veren tüm mevzuat hükümleri yürürlükten kaldırılmalıdır. Ceza yargılamasında uygulanan güvenlik tedbirleri, vasiliye ya da karar alma yetkisinin başkasına devredildiği düzenlemeler ve çocuklar dâhil, engellilerin psikiyatri hastanesine yatırılmaya ilişkin hükümler iptal edilmelidir. Taraf Devletler, engelli kişilerin keyfi olarak alıkonuldukları yerlerden ayrılabilmesi için acil yardım sağlamalıdır.

4. Ayrımcılığa Uğramama ve Eşitlik Hakkı

59. Taraf Devletler, bir bireyin sadece engeli nedeniyle ya da başka gerekçelerle birlikte kuruma yerleştirilmesinin, yasaklanmış bir ayrımcılık biçimi olduğunu hukuken kabul etmelidir.

B. Yasal Çerçeve ve Kaynaklar

60. Kurumsuzlaştırmayı destekleyecek şekilde kanunlarda ve politikalarda kapsamlı bir reform yapılabilmesi için mevcut kanunların, yönetmeliklerin, politikaların, bütçelerin, resmi hizmet yapılarının, gayri resmi toplum temelli desteğin, yeni destek unsurlarının ve işgücünün doğru bir şekilde haritalandırılmasına ihtiyaç vardır. Haritalama süreçleri, kurumların kapatılmasını geciktirmek için değil, kurumsuzlaştırmayı hızlandırmak için yürütülmelidir.

1. Mevzuat

61. (a) Engellilik nedeniyle kuruma yerleştirilmeyi kolaylaştıran veya mümkün kılan hükümlerin, kaldırılmak üzere tespit edilmesi; (b) bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma hakkının ve ilgili hakların kanunen tanınmasındaki ve ilgili kanunların uygulamadaki boşlukların giderilmesini sağlayacak mevzuat değişikliği tekliflerinin hazırlanabilmesi için bu boşlukların tespit edilmesi ve (c) engellilere, toplum içinde makul barınma veya desteğin sağlanmaması da dâhil olmak üzere, engellilik nedeniyle kuruma yerleştirilmeye ve ayrımcılığa karşı etkili hukuk yollarının sunulmasının sağlanması için birincil, ikincil,

düzenleyici ve diğer hukuk kaynakları, ilgili tüm alanlarda sistematik olarak gözden geçirilmelidir.

62. Sözleşme ile uyumlaştırılması gereken mevzuat arasında hukuki ehliyete ilişkin kanun hükümleri, engellilik kanunları, ayrımcılık karşıtı kanunlar, aileye ilişkin kanunlar, sağlık kanunları, medeni kanun, çocuklara, yetişkinlere ve yaşlılara sosyal bakım verilmesini düzenleyen kanunlar ve sosyal koruma mevzuatı yer alır. Bu tür mevzuat, Sözleşmeye ve Komitenin genel yorumlarına uygun olarak gözden geçirilmelidir. Akıl sağlığına ilişkin kanunlarda, engelli kişilerin bir kuruma yatırılmasına müsaade eden hükümler kaldırılmalıdır.

2. Kurumlar ve Kurumlarda Yaşayan İnsanların Durumu

63. Mevcut kurumların haritası çıkarılmalıdır. Taraf Devletler, hâlihazırda kurumlara aktarılan fonları tespit etmeli ve bu fonları engelli kişilerin belirlenen ihtiyaçlarına cevap veren hizmetlere aktarmalıdır. Aynı şekilde, her bireyin ihtiyaç duyduğu desteğin planlanması ve destek hizmetlerinin ve ana akım toplum hizmetlerinin unsurlarının oluşturulması ve/veya uyarlanması sırasında, o bireyin sahip olduğu ağların ve önemli ilişkilerin haritası, yine o bireyin iradesine ve tercihlerine tabi olmak kaydıyla kullanılabilir.

3. Toplum Temelli Hizmetler

64. Mevcut toplum temelli hizmetlerin haritası ayrıntılı bir şekilde çıkarılmalıdır. Ayrıştırılmış, tıbbileştirilmiş veya engelli kişilerin istek ve tercihlerine dayanmayan hizmetlere son verilmelidir. Planlama, bir dizi kaliteli toplum temelli hizmetin mevcut, erişilebilir, kabul edilebilir, satın alınabilir ve uyarlanabilir olmasını sağlayacak şekilde yapılmalıdır.

4. Destek Sistemlerinin Yeni Unsurlarının Tespit Edilmesi

65. Taraf Devletler engelli kişilerin örgütleri ile yakın istişare içinde

(a) Engelli kişilere verilen desteklerdeki boşlukları ve geliştirilmesi gereken yeni hizmet yapılarını belirlemelidir;

(b) Pilot projeler hazırlamalı, uygulamalı ve değerlendirmelidir;

(c) Toplumda çok çeşitli destek mekanizmalarının ve hizmetlerinin mevcut olmasını, yoğun desteğe ihtiyacı olanlar ile sözlü iletişime alternatif iletişim kuranlar dâhil olmak üzere tüm engelli kişilerin kendilerine verilen desteği planlayabilmelerini ve yönlendirebilmelerini; engelli çocukların ailelerinin de engelli çocuklar ve diğer engelli kişilerle eşit miktarda destek almalarını sağlamalıdır;

(d) Verilen destek hizmetlerinin engellilerin iradesine ve tercihlerine uygun olmasını sağlamalıdır;

(e) Kendilerine verilecek desteği seçerken ve yönetirken de desteğe ihtiyaç duyabilecek olanlar dâhil olmak üzere engelli kişilerin gerçek bir seçim hakkına sahip olmasını ve Sözleşmeyle uyumlu olmayan hizmetler arasında seçim yapmak zorunda bırakılmamalarını sağlamalıdır.

5. İşgücü Analizi

66. Taraf Devletler, demografik ve istihdam eğilimleri ile bu eğilimlerin kurumsuzlaştırma üzerindeki muhtemel etkisi de dâhil olmak üzere işgücünün haritasını çıkarmalıdır. Taraf Devletler, Sözleşmeye uygun hizmetlerin sunulmasını sağlamak için işgücünde dönüşümün sağlanıp sağlanamayacağını değerlendirerek, önce hangi noktalarda iyileşme sağlanması gerektiğini belirlemelidir. Hizmetler, sadece engelli kişilerin kendilerinin ya da engelli çocukların ebeveynlerinin veya vasilerinin (çocuğun görüşleri de dikkate alınarak) yönlendirmesi doğrultusunda verilmelidir. İnsan hakları ihlalinde bulunanlara yeni hizmetler sunmaları için lisans verilmemelidir.

C. Kurumsuzlaştırma Stratejileri ve Eylem Planları

Taraf Devletler, kurumsuzlaştırma için nitelikli ve yapılandırılmış bir plan benimsemelidir. Bu plan kapsamlı olmalı ve zaman çizelgeleri, ölçütler ve gerekli ve tahsis edilen insan kaynaklarını, teknik ve mali kaynakları ana hatlarıyla ele alan ayrıntılı bir eylem planı içermelidir. Taraf Devletler mevcut kaynaklarını gecikmeksizin azami ölçüde kullanmalıdır. Kurumsuzlaştırma stratejilerinin uygulanabilmesi için hükümet çapında

bir yaklaşım benimsenmeli, bakanlık düzeyinde ya da buna eşdeğer düzeyde siyasi liderlik ve koordinasyon sergilenmeli, yasal reform süreçlerinin başlatılması ve yönetilmesi, ilgili politikaların oluşturulması, programların hazırlanması ve bütçeleme yapılabilmesi için yeterli yetkiye sahip olunmalıdır. Engelli çocuklar ve özellikle de kurumsallaştırma deneyimli kişiler dâhil, engelli kişiler ve onları temsil eden kuruluşlar kurumsallaştırma sürecinin tüm aşamalarına dâhil edilmeli ve kendilerine danışılmalıdır.

68. Engelli kişilerle, özellikle de kurumsallaştırma deneyimli kişilerle ve onları temsil eden kuruluşlarla istişare halinde hazırlanmış, kurumsallaştırma sürecinde nelerin başarılacağına dair açık ifadeler içeren bir deklarasyon, kurumsallaştırma stratejileri ve eylem planları için temel oluşturmalıdır.

VI. Kapsayıcı Toplum Destek Hizmetleri, Sistemleri ve Ağları

A. Destek Sistemleri ve Ağları

Destek sistemleri ve ağları içinde engelli kişinin bağımsız yaşama ve topluma dahil olma hakkını kullanabilmek amacıyla karar verirken veya günlük faaliyetlerini yaparken ihtiyaç duyduğu desteği sağlayan aile üyeleri, arkadaşlar, komşular veya diğer güvenilir kişilerle geliştirdiği ilişkiler de yer alır. Engelli kişilerin topluma katılabilmesi ve topluma tam olarak dahil olabilesi için destek sistemleri önemlidir. Destek sistemleri, bazı engelli kişiler için, özellikle de zihinsel engelli kişiler ve yoğun desteğe ihtiyaç duyan bireyler için, ihtiyaç duyabilecekleri destek hizmetlerinin yönlendirilmesinde ve belirlenmesinde kilit öneme sahiptir.

70. Taraf Devletler, engelli kişilerin, özellikle de kurumsallaştırma deneyimli kişilerin örgütleri de dâhil olmak üzere; akran desteğine, öz savunuculuğa, destek çemberlerine ve diğer destek ağlarına ve bağımsız yaşam merkezlerine yatırım yapmalıdır. Taraf Devletler bu tür destek ağlarının oluşturulmasını teşvik etmeli, mali destek sağlamalı ve insan hakları, savunuculuk ve kriz desteği eğitimlerine erişilmesi ve bu eğitimlerin tasarlanması için mali destek ve finansman sağlamalıdır.

71. Taraf Devletler gayri resmi desteğin varlığını tanımalı ve toplulukların ve ailelerin engelli kişilerin seçimlerine, iradelerine ve tercihlerine saygı gösterir şekilde destek verme konusunda eğitilmelerini ve desteklenmelerini sağlamalıdır. Engelli kişiler, aileleri ya da toplumları tarafından desteklenmek isteseler de istemeseler de çok çeşitli destek seçeneklerine erişebilmelidir.

72. Destek veren kişiler, destek veren çevreler ve destek ağları sadece engelli kişiler tarafından seçilebilir ve bu sayılanlar adli veya tıbbi makamlar, aile üyeleri veya hizmet sağlayıcılar gibi üçüncü taraflarca seçilmemelidir. Destek veren kişiler, engelli kişilerin iradesine ve tercihlerine saygı göstermelidir. Destek veren kişiler asla engelli kişilerin iradesi dışında atanmamalıdır.

73. Akran desteği kurumlardan ve tıp uzmanlarından bağımsız bir şekilde, kendi kendine yönlendirilmeli, engelli kişiler tarafından özerk olarak organize edilmelidir. Akran desteği özellikle kurumsallaştırma deneyimli kişiler için ve bilinçlenme, destekli karar verme, kriz durumunda destek olma ve krize müdahale etme, bağımsız yaşama, güçlendirme, gelir elde etme, siyasi katılım ve sosyal faaliyetlere katılım açısından önemlidir.

74. Engelli kişiler ailelerinden destek almaya karar verdiğinde, bakım veren aile üyelerine de yeterli destek hizmeti götürülmelidir, böylece bu kişiler de yakınlarının toplum içinde bağımsız olarak yaşamalarına destek olabilirler. Verilen desteğin devamlı ve nitelikli olmasını sağlamak için, destekten faydalanan kişinin ya da engelli çocukların ebeveynlerinin veya vasilerinin kabul edeceği nitelikte birden fazla kişi tarafından destek verilebilir. Taraf Devletler, destek çevreleri, aile desteği ve akran desteği gibi gayri resmi destekleri de tanımalı ve danışmanlık hizmetleri gibi toplum temelli destekleri finanse etmelidir. Bu tür hizmetler, engelli çocukların ya da yetişkinlerin kısa süreli bile olsa kurumlara yerleştirilmesini içermemelidir.

B. Destek Hizmetleri

75. Destek hizmetleri, insan hakları modeline uygun olarak geliştirilmeli, engelli kişilerin iradelerine ve tercihlerine saygı göstermeli, engelli kişilerin kendilerinin ve eğer isterlerse daha geniş destek ağlarının tam katılımı sağlanmalıdır. Bir kişinin bağımsız yaşamak ve topluma dâhil olmak için ihtiyaç duyabileceği destek hizmetleri belirlenirken,

öz değerlendirme araçlarının öncelik verilmeli ve kişi merkezli bir süreç yürütülmelidir. Taraf Devletler, yeni ihtiyaç değerlendirme araçları geliştirirken sadece veya öncelikle tıbbi kriterleri kullanmamalı ve tıp uzmanlarına, değerlendirmelere katılan diğer uzmanlara göre bir üstünlük veya daha yüksek bir statü veya engelli kişiler hakkında karar verme yetkisi verilmemelidir.

76. Taraf Devletler, bireyin yaşadığı toplumda, kendi öz bilgisine, iradesine ve tercihlerine tam olarak saygı gösteren ruh hastalığı teşhisini veya tedavisini şart koşmayan, sağlık sistemi dışındaki seçeneklerin birincil hizmetler olarak sunulmasını sağlamalıdır. Bu tür seçenekler, kriz desteği, uzun vadeli, aralıklı veya acil olarak karar verme desteği, travma sonrası iyileşme desteği ve toplum içinde yaşamak ve dayanışmadan ve arkadaşlıktan zevk almak için gereken diğer destekler dâhil olmak üzere yaşanan bir sıkıntıyla ya da olağandışı algılarla ilgili destek gereksinimlerini karşılamalıdır.

77. Bazı durumlarda engellilikle ilgili olarak toplum temelli rehabilitasyon veya toplum temelli kapsayıcı kalkınma çerçevesinde sağlanan destek hizmetleri, toplumdaki mevcut hizmetlerle ve ağlarla bağlantılı olmalıdır. Bu hizmetler ayrıştırıcı olmamalı ya da engelli kişilerin daha fazla tecrit edilmesine neden olmamalıdır. Gündüz bakım merkezleri veya korumalı istihdam Sözleşme ile uyumlu değildir.

78. Destek hizmetlerinde kullanılan finansman modelleri esnek olmalı ve "arz" ile sınırlı olmamalıdır. Taraf Devletler, farklı bireylerin taleplerine cevap verecek çok çeşitli, esnek destek hizmetlerinin oluşturulmasına ve geliştirilmesine yatırım yapmalı, engelli kişilerin yeni destek biçimlerinin oluşturma seçeneği dâhil olmak üzere hizmetler arasından seçim yapma ve bunların üzerinde kontrol sahibi olma hakkına saygı göstermelidir.

79. Taraf Devletler, bir kurumda kaldıktan sonra aile evine dönmeyi tercih eden bir bireyin, kalıcı bağımsız konut imkânından mahrum kalmamasını sağlamalıdır.

80. Engelli kişi verilecek desteği seçebilmeli ve kontrol edilmeli, böyle bir destek istemsiz olarak dayatılmamalı veya kişinin özerkliğini, özgürlüğünü veya mahremiyetini ihlal edecek şekilde verilmemelidir. Taraf Devletler, kişinin iradesine ve tercihlerine uygun bireyselleştirilmiş düzenlemeler ile istismarı bildirmek için erişilebilir ve gizli yollar da dâhil olmak üzere, bu yönde güvenceler tesis etmelidir. Taraf Devletler, ister özel sektörün isterse kamu sektörünün verdiği tüm destek hizmetlerinin Sözleşmeyle uyumlu etik düzenleyici çerçevelere uymasını sağlamalıdır.

81. Engelli yaşlılara yönelik destek, bu kişilerin toplum içinde kendi evlerinde kalmalarına olanak sağlamalıdır. Engelli kişiler, yaşlandıklarında kişisel yardım gibi desteklere erişimlerini kaybetmemelidir. Bunun yerine, Taraf Devletler toplum desteğini zaman içinde ihtiyaç duyuldukça artırmalı ve asla kuruma yatırmayı bir seçenek olarak görmemelidir.

82. Engelli çocuklar özel destek hizmetlerine ihtiyaç duyabilir. Taraf Devletler, çocuklara ve ailelerine sağlanan desteğin ayrıştırma, dışlama veya ihmali pekiştirmemesini sağlamalıdır. Aksine, verilen destek, engelli çocukların potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini sağlamalıdır.

C. Bireyselleştirilmiş Destek Hizmetleri

83. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılan kişiler de dâhil olmak üzere tüm engelli kişilerin gerektiğinde kişisel yardıma erişebilmelerini ve kişisel yardımın nasıl işlediği konusunda bilgilendirilmelerini sağlamalıdır, böylece kişisel yardımı kullanıp kullanmayacaklarına karar verebilirler.

84. Taraf Devletler, destekçi, destek görevlisi, doğrudan destek görevlisi ve kişisel yardımcı gibi farklı türden, bireyselleştirilmiş ve kişi merkezli destek hizmetleri sunmalıdırlar.

D. Yardımcı Teknoloji

85. Taraf Devletler, tipik ve geleneksel yardımcı cihazlar da dâhil olmak üzere uygun fiyatlı yardımcı teknolojiye erişimi sağlamalı ve artırmalı ve modern bilgi ve iletişim teknolojilerine ve cihazlarına erişim sağlamalıdır. İleri teknolojilerin genel nüfusun kullanımına açık olduğu durumlarda, engelli kişilerin uygun uyarlamalarla bu teknolojilere eşit koşullarda erişmesi sağlanmalıdır.

E. Gelir Desteği

86. Engelli kişiler, sağlıkla ve engellilikle ilgili maliyetlerin karşılanmasını sağlayan bireyselleştirilmiş ve doğrudan finansmanı, kendi istek ve tercihlerine uygun şekilde almalıdır ve bu doğrudan finansman hem temel gelir güvencesi sağlamalı hem de bir kurumda kalmanın neden olduğu zararın onarılmasıyla ilgili bileşenler içermelidir. Bireysel finansman, kişinin ihtiyaçlarına göre ve acil durumlarda düzenli olarak gözden geçirilmelidir. Finansmanın temin edildiği süre boyunca maliyetlerde meydana gelen değişikliklere uygun düzenlemeler yapılmalı ve enflasyon dikkate alınmalıdır. Kullanıcının yönlendirdiği finansman seçeneklerinin benimsenmesini teşvik etmek için akran desteği ve öz-savunuculuk yoluyla idari destek ve güçlendirme mümkün olmalıdır. Kurumlardan ayrılanlara sağlanan gelir desteği, yeni yaşam düzenlemelerine göre uyarlanmalıdır.

87. Engellilikle ilgili masrafların karşılanması için verilen gelir desteğinden yararlanabilme imkânı, bireyin veya hanenin genel gelirine bağlı olmamalıdır. Taraf Devletler, iř geliri ne olursa olsun, tüm engelli kişilerin bağımsız yaşama masraflarını karşılayan fonlardan yararlanmasını sağlamalıdır.

88. Engelli kişilere yönelik hizmetler için bütçeden ayrılan paylar, doğrudan engelli kişinin veya engelli kişi bir ocuk ise çocuğun birincil bakıcısının kontrolü altında olmalı, engelli kişinin gereken desteğe sahip olmasını, o birey için makul uyumlaştırma düzenlemelerinin yapılmasını, kurumların dışında nerede ve kiminle yaşayacağı ve varsa hangi hizmetleri alacağı konusundaki kararları etkili şekilde almasına imkân veren seçeneklere sahip olmasını sağlamalıdır. Taraf Devletler, engelli kişilere toplum içinde hizmet satın almaları ve yönetmeleri için mali teşvik ve destek sağlamalıdır. Taraf Devletler, yoğun desteğe ihtiyaç duyanlar dâhil olmak üzere engelli kişilere, bireysel fon yönetimiyle ilgili idari süreçlerin yönetilmesinde yeterli desteği vermelidir.

89. Engelli kişilerin ve ailelerinin yoksulluğu, engelli kişilerin bir kuruma yerleştirilmesinin en büyük nedenlerinden biridir. Taraf Devletler, engelli yetişkinlerin yanı sıra bakmakla yükümlü oldukları kişilere ve engelli çocukların aileleri de dâhil olmak üzere engelli kişiye destek veren akrabalarına yeterli bir yaşam standardından yararlanmalarını sağlayacak genel gelir desteği sağlamalıdır. Bu tür bir destek istihdam ile bağdaşmaz olarak değerlendirilmemelidir. Engelli kişiye destek olma sorumluluklarını yerine getirmesi nedeniyle yaşamın diğer alanlarında dezavantajlı konuma gelen akrabalara ayrıca destek olunmalıdır.

VII. Ana Akım Hizmetlere Diğer Bireylerle Eşit Koşullarda Erişim

90. Kurumsuzlaştırma planları, tüm engelli kişilerin kişisel hareketlilik, erişilebilirlik, iletişim, sağlık hizmetleri, aile yaşamı, yeterli yaşam standardı, kapsayıcı eğitim, siyasi ve kamusal yaşama katılım, barınma, sosyal koruma ve kültürel ve toplumsal yaşama katılım, boş zaman, dinlenme ve spor gibi alanlarda erişilebilir, uygun fiyatlı ve kaliteli çeşitli ana akım hizmetlere erişimini sağlamalıdır. Taraf Devletler, ana akım hizmetlere ayrımcılık olmadan erişilmesini ve yapılan değerlendirmelerin, aile desteğinin veya sosyal desteğinin mevcudiyetinin, ilaçlara uyum sağlanması, engelliliğin "ciddiyetinin" belirlenmesinin veya ihtiyaç duyulduğu düşünülen desteğin yoğunluğunun, "ruhsal rahatsızlık" bulgusunun veya başka unsurların bu hizmetlerden yararlanmanın koşulu olmamasını, ya da bu sayılanlardan dolayı bu hizmetlerden yararlanmanın söz konusu olmamasını sağlamalıdır.

91. Taraf Devletler, eğitim ve istihdam gibi alanlarda ana akım hizmetlerini herkes için mevcut ve erişilebilir hale getirerek ve makul uyumlaştırma düzenlemelerinin yapılmasını sağlayarak engellilerin kuruma yerleştirilmesini önlemelidir.

92. Ana akım hizmetlere erişim, hem kurumdan çıkarmaya hazırlık aşamasında hem de toplum içinde yaşanacak bir yer seçerken, topluma yerleşirken ve sonrasında planlanmalı ve sağlanmalıdır. Toplumsal kaynaklara erişim sağlanmalı, yeterli bir yaşam standardı ve sosyal koruma sunulmalıdır. Taraf Devletler, geçici kurumsal hizmetlerin geçici tedbirler veya toplum içinde yaşamaya geçiş için basamak olarak kullanılmasını yasaklamalıdır.

A. Kurumdan Ayrıılma Hazırlıkları

93. Kurumsuzlaştırma, haksız kuruma yerleştirilme uygulamasını tersine çevirir. Kurumsuzlaştırma süreci, söz konusu birey hala kurumda kalırken başlar ve her bir

bireye özel bir planlama yapılmalıdır. Herkese, kurumlardan ayrılması için eşit fırsat tanınmalıdır ve herkes istediği zaman ayrılabilir. Yoğun desteğe ihtiyaç duyan kişiler de dâhil, kurumsuzlaştırma süreçlerinde hiç kimse geride bırakılmamalıdır.

94. Taraf Devletler, kurum personelinin insan hakları temelli, onarıcı ve kişi merkezli bir kurumsuzlaştırma yaklaşımı konusunda eğitilmesini sağlamalıdır. Aile üyeleri, arkadaşlar ve diğer kişileri içerebilecek güvenilir kişiler, ilgili kişilerin istek ve tercihlerine uygun olarak planlama süreçlerine dâhil edilmelidir. Tam katılımı teşvik etmek için planlama ve geçiş süreci kapsamında, kuruma yerleştirilmiş kişilere ve kurumsuzlaştırma deneyimli kişilere akran desteği verilmesi kolaylaştırılmalıdır. Bir kuruma yatırılmış kişilerin aile üyelerine, akrabalarının kuruma yatırılması sonucu yaşadıkları zararı telafi etmek ve kurumdan ayrılan akrabalarına yapıcı bir şekilde destek vermeye hazırlanmaları için ekonomik ve idari destek, bu konuya özel hizmetler ile tüm bunların yanı sıra bilgi verilmeli ve yol gösterilmelidir.

95. Kurumlardan ayrılan kişiler:

(a) Kurumdan ayrılmanın her yönüyle ilgili karar alan kişi olarak saygı görmeli ve gereken desteği almalıdır;

(b) Topluluk içinde yaşamaya fiziksel ve duygusal olarak hazırlanmak için yeterli zamana ve fırsata sahip olmalıdır (taraf Devletler bu kişilerin tümünün kendi istek ve tercihlerine göre hazırlanmış, bireyselleştirilmiş bir plana sahip olmasını sağlamalıdır);

(c) Bireyselleştirilmiş planlama süreçlerinin merkezinde yer almalıdır;

(d) Tazminat ödenmesi gereken mağdur olarak saygı görmeli ve kurumsuzlaştırma, hakikat komisyonları ve tazminatların planlanması ve uygulanması süreçlerine tam olarak katılacak bilgi ve fırsata sahip olmalıdır;

(e) Kurumdan ayrılmaya hazırlanırken deneyimlerini, güçlü yönlerini, sosyal becerilerini ve yaşam becerilerini geliştirmelerine, korkularını gidermelerine ve bağımsız yaşama konusunda olumlu deneyimler kazanmalarına yardımcı olmak için bu kişilere toplumda farklı deneyimler yaşama fırsatı sunulmalıdır;

(f) Barınma seçenekleri, ulaşım, çalışma ve istihdam, bireyselleştirilmiş finansman tedbirleri ve yeterli bir yaşam standardı sağlamak için gereken diğer tüm tedbirler hakkında bilgi almalıdır.

96. Taraf Devletler, kurumdan ayrılan kişilerin nüfus kaydının yapılmasının ve vatandaşlık statüsü kazanmasının önündeki tüm engelleri kaldırmalı ve vatandaş olmayanlara sağlanacak belgeler ile insani durumlarda sağlanacak alternatif belgeler de dâhil olmak üzere resmi kimlik belgeleri sağlamalıdır. Bu husus, nüfus kâğıdı oturma izni, seçmen kaydı, istihdam numarası, sosyal güvenlik kartı, engelli kartı ve pasaport gibi tüm belgeler için geçerlidir ve gerektiğinde geriye dönük belgelerin sağlanmasını da içerir. Tüm belgeler, engelli kişiyi kurumdan ayrıldığı esnada temin edilmelidir. Taraf Devletler, bu belgelerde, kurumlardan ayrılan kişilerin eski statülerine ilişkin ayrımcı veya aşağılayıcı kimlik işaretlerinin veya tanımlamaların bulunmamasını ve tüm sağlık belgelerinde mahremiyet ve gizliliğin korunmasına ilişkin en yüksek standartlara uyulmasını temin etmelidir.

97. Finansal kuruluşlar, sigorta hizmetleri ve diğer finansal hizmetler, engellilerin finansal konulara diğer bireylerle eşit koşullarda katılma haklarından yararlanmalarının önündeki tüm engelleri kaldırmalıdır. Engelli kişilerin eski statüleri nedeniyle soruşturmaya tabi tutulmaları, sorgulanmaları veya geçmiş kontrollerine tabi tutulmaları yasaklanmış ayrımcılık teşkil etmektedir.

98. Kurumların idaresinden sorumlu yetkililer, kurum personeli ile adalet ve kolluk kuvvetleri personeli, engellilerin toplum içinde yaşama hakkı ve erişilebilir iletişim konularında eğitim almalıdır. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılan kişilerin ayrılışlarını takiben idari veya yasal gözetime tabi tutulmalarını yasaklamalıdır. Kurum yetkilileri ve personeli toplumda "bakımın devamını" sağlamamalıdır.

B. Toplumda Bağımsız Yaşama

99. Kurumlardan ayrılan kişiler, toplumda iyi bir yaşam sürebilmek için günlük yaşama dair farklı olanaklara, yaşam deneyimlerine ve fırsatlarına ihtiyaç duyar. Taraf Devletler, bu kişilerin erişilebilirlik, kişisel hareketlilik, mahremiyet, fiziksel ve zihinsel bütünlük, hukuki ehliyet, özgürlük, şiddet, istismar ve sömürden, işkence ve diğer kötü

muameleden uzak olma, eğitim, kültürel yaşama katılım, dinlenme ve siyasi yaşama katılım haklarını diğerleriyle eşit koşullarda koruma konusundaki genel yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

100. Taraf Devletler, ailelerin, mahallelerin ve toplulukların kapsayıcılık değerlerini ve uygulamalarını geliştirerek engelli kişilerin dâhil edilmesine ilişkin bilinçlendirme faaliyetlerini desteklemelidir. Taraf Devletler, özellikle kurumlarda yaşayan veya kurumlaştırma deneyimli engelli kişilerin katılımını sağlamanın yollarını aramalıdır. Toplum temelli kuruluşlar, bireyler ve mahalle grupları sosyal desteğin sağlanmasında farklı roller üstlenebilirler, kişiler ile yerel kaynaklar arasında bağlantı sağlayabilir veya toplumun daha geniş sosyal sermayesinin bir üyesi olarak destek verebilir.

101. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılan kişilerin ulaşım erişimlerinin olmasını, şehirde, kırsal alanlarda ve mahallelerinde serbestçe dolaşabilmelerini ve kamusal alanları diğerleriyle eşit bir şekilde kullanabilmelerini sağlamalıdır.

102. Taraf Devletler, engelli kişilerin kentsel alanlarda bağımsız ve güvenli bir şekilde dolaşabilmeleri, evlerine ve mahallelerine güvenli bir şekilde geri dönebilmeleri için, engelli dostu devriye, yolla ilgili erişilebilirlik ve Easy Read formatının kullanılması gibi tam erişilebilir bilgi ve iletişimin sağlanması ve destek hizmetleri gibi hususları dikkate alarak kamusal alanların erişilebilirliğini sağlama yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

103. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılan kişilere, diğerleriyle eşit bir şekilde, temel sağlık hizmetleri, rehabilitasyon ve yardımcı teknoloji dâhil olmak üzere kapsamlı sağlık hizmeti sağlamalıdır. Sağlık hizmetlerinde, kurumlardan ayrılan engelli kişilerin seçim hakkına, iradesine ve tercihlerine saygı gösterilmeli, tıbbi engellilik modelini yerleştirmesinden kaçınılmalı ve gerektiğinde ek sağlık desteği verilmelidir. Bu destek, her zaman özgür ve bilgilendirilmiş rıza temelinde ve genel sağlık ve esenliğin yeniden kazanılması amacıyla, psikiyatrik ilaçların bırakılmasına ve beslenme ve fitness programlarına erişim sağlanmasına yönelik yardımcı da içerebilir.

104. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılan kişilerin diğer kişilerle eşit bir şekilde istihdama erişimini sağlamalı ve korumalı veya ayrıştırılmış istihdamı yasaklamalıdır. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılan kişilerin karşılaştığı engelleri ortadan kaldıran kapsayıcı bir yasal ve politik istihdam çerçevesi sağlamalıdır. Kurumlardan ayrılan kişilere çalışma ve istihdam haklarını kullanabilmeleri için zaman tanıyan ve karar vermeleri için destek sağlayan bir dizi seçenek sunulmalıdır.

105. Taraf Devletler, kurumlardan ayrılan kişiler için evsizlik ve yoksulluk riskinin çok yüksek olduğunu kabul etmelidir. Yeniden yerleşim için acil ve orta vadeli ihtiyaçları karşılamak üzere kurumlardan ayrılan tüm engelli kişilere sağlam bir sosyal koruma paketi sağlanmalıdır. Yaşam döngüsü boyunca uzun vadeli ekonomik ve sosyal destek de sağlanmalıdır. Taraf Devletler, engelli kişilerin ve engelli çocukların ailelerinin çocuk yardımı, işsizlik yardımı, kira yardımı, gıda kuponu, emekli maaşı, kamu sağlık programları, sübvansiyonlu toplu taşıma ve vergi kredileri gibi mevcut sosyal koruma tedbirlerine diğerleriyle eşit şekilde erişebilmelerini sağlamalıdır. Sosyal koruma altına girebilmek, tedavi koşullarına, vesayete veya istihdamla ilgili uygunluk kriterlerine bağlı olmamalıdır. Engellilerle ilgili sosyal koruma programları, engellilikle ilgili masraflar için finansman içermelidir.

106. Kurumlardan ayrılan kişiler, sosyal ve ekonomik açıdan güçlenmelerini teşvik etmek ve ayrımcılığı ve kurumsallaşmayı önlemek amacıyla, yaşam boyu öğrenmeye katılma, okul eğitimini tamamlama ve çıraklık veya yükseköğrenim görme fırsatları da dâhil olmak üzere, ayrımcılık yapılmaksızın kapsayıcı eğitime erişebilmelidir. Taraf Devletler, çocuklar da dâhil olmak üzere kurumlardan ayrılan engelli kişilerin erişilebilir formatlarda bilgiye erişimini, eğitimlerine devam etme veya tamamlama fırsatlarından haberdar olmalarını ve kendi istek ve tercihleri doğrultusunda eğitim alabilmelerini sağlamalıdır.

VIII. Çatışmalar da Dâhil Olmak Üzere Risk Durumlarında ve İnsani Acil Durumlarda Acil Kurumsuzlaştırma

107. Salgın hastalıklar, doğal afetler veya çatışmalar gibi acil durumlarda, taraf Devletler kurumların kapatılmasına yönelik çabaları sürdürmeli ve hızlandırmalıdır. Taraf Devletler ayrıca iklim değişikliğinin engelli kişiler, özellikle de kurumlarda bulunanlar üzerinde orantısız bir etkisi olduğunu kabul etmelidir. Acil durumlarda, kurumlardaki

engellilerin tespit edilmesi ve ülke içinde yerinden edilmiş engellilerin, refakatsiz ve ailelerinden ayrı düşmüş engelli çocukların ve engelli mültecilerin tespit edilerek kurumlara yerleştirilmelerinin önlenmesi için acil çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Tahliye, insani yardım ve toparlanma tedbirlerine dâhil edilmeleri ve risk ve acil durum hallerinde tam erişilebilirliğin sağlanması için hedefe yönelik çabalara ihtiyaç vardır. Acil durum ve toparlanma fonları, kuruma yerleştirmeyi desteklemek için kullanılmamalıdır. Bunun yerine, hızlandırılmış kurumsuzlaştırma planları, toparlanma çabalarına ve ulusal kurumsuzlaştırma stratejilerine dâhil edilmeli ve acil durumlarda derhal uygulanmalıdır.

108. Acil durumlar engelli kişiler için ek tedbirler gerektirse de, bu tedbirler acil eylemlerde veya uzun vadeli kurumsuzlaştırma planlarında değişiklik yapılmasını gerektirmemelidir. Taraf Devletler, acil durumlarda dahi uluslararası kabul görmüş asgari temel standartları korumalı, izolasyon, kötü muamele, engelliliğe dayalı ayrımcılık ve triyaj protokollerinde önyargıları önlemeli ve önlenabilir yaralanma, hastalık ve ölümlerden kaçınmalıdır. Engelliliğe dayalı gözaltı yasağı ve hukuki ehliyet hakkı, acil durumlar da dâhil olmak üzere korunmalıdır. Taraf Devletler, insan haklarına uygun destek hizmetlerinin engelli kişiler için mevcut olmasını sağlamalı ve Kurumlar Arası Daimi Komitenin Engelli kişilerin İnsani Yardım Faaliyetlerine Dâhil Edilmesine İlişkin Kılavuz İlkelerini uygulamalıdır. Bu kılavuz ilkelere uygun olarak, risk durumlarında ve insani acil durumlarda tüm program ve eylemlerde ayrımcılık yapılmaması sağlanmalı ve engelli çocuklar ailelerin izini sürme ve yeniden bir araya getirme çabalarına dâhil edilmelidir.

109. Taraf Devletlerin acil durumlarda kurumsuzlaştırmayı sürdürme ve hızlandırma planları, engelliler ve onları temsil eden örgütler, özellikle de kurumsallaşmadan kurtulanların örgütleri tarafından bilgilendirilmelidir. Taraf Devletler ve insani yardım aktörleri de dâhil olmak üzere diğer paydaşlar, toplum içinde engellileri de kapsayan, direnci arttırmayı amaçlayan tedbirlerin, engelli yetişkinleri ve çocukları ve kurumlarda kalan kişileri temsil eden her düzeydeki örgütler de dâhil olmak üzere, engelli kişilerin örgütlerinin aktif katılımını, koordinasyonunu ve anlamlı istişaresini içermesini sağlamalıdır. Bu kuruluşlar acil durumda müdahale, yardım ve toparlanma program ve politikalarının tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerine dâhil edilmelidir.

110. Acil durumlarda, en yüksek sağlık risklerine sahip engelli kişilerin kurumdan çıkarılmasına öncelik verilmelidir.

111. Risk durumlarında ve insani acil durumlarda engelli kadınlar ve kız çocukları, diğer kadınlara ve kız çocuklarına kıyasla daha fazla cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski altındadır ve kurtarma ve rehabilitasyon hizmetlerine ve adalete erişme olasılıkları daha düşüktür. Toplumsal cinsiyete dayalı, çoklu ve kesişen ayrımcılık biçimleriyle karşılaştırılma ve bir kuruma yerleştirilme riski altındadırlar. Taraf Devletler, acil durumlara hazırlık, acil bir durumda müdahale etme ve kurtarmayla ilgili mevzuatta, politikalarda ve programlarda engelliliğin dâhil edilmesine yönelik kesişimsel bir yaklaşımın benimsenmesini sağlamalıdır. Böyle bir yaklaşım, engellileri de kapsayan yardım programlarına, sağlık hizmetlerine, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine, habilitasyon ve rehabilitasyona, yardımcı cihazlara, kişisel yardıma, barınma, istihdam ve toplum temelli hizmetlere öncelikli erişimi içerir; ancak bunlarla sınırlı değildir.

112. Sözleşmenin ilkeleri, acil durumlara hazırlık, acil durumlarda müdahale ve kurtarma süreçlerine entegre edilmeli, bu konuda takvim belirlenmeli, yeterli kaynak ve bütçe ayrılmalı, eğitimli personel mevcut olmalı ve sorumluluklar açıkça belirlenmelidir. Kurumsuzlaştırma, tahliye senaryoları ve erişilebilir bilgi ve iletişim yardım hatlarının sağlanması dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere ulusal acil durum protokollerine dâhil edilmelidir. Taraf Devletler, insani yardımın erişilebilir ve ayrımcı olmayan bir şekilde dağıtılmasını ve mülteciler, sığınmacılar ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler için acil durum barınaklarında ve kamplarında su, sıhhi tesisat ve temizlik imkânlarının engelliler için erişilebilir olmasını sağlamalıdır. Cinsel sömürü, istismar ve tacizin önlenmesine, bunlara karşı koruma sağlanmasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik tedbirler ulusal toparlanma stratejilerine dâhil edilmelidir.

113. Taraf Devletler, acil durumlardan sonra kurumların yeniden inşa edilmemesini veya yeniden doldurulmamasını sağlamalıdır. Taraf Devletler, engelli kişilerin müdahale ve kurtarma süreçlerinde geride bırakılmamasını sağlamak için yeterli mali kaynak ve insan kaynağı sağlamalıdır. Bunu yapmak için alınacak tedbirler arasında fonların kurumlardan toplum destek ve hizmetlerine aktarılması yer alabilir. Mülteciler ve ülke

içinde yerinden edilmiş kişiler, acil durumların ardından veya çatışmalar sona erdiğinde kurumlara geri gönderilmemelidir. Taraf Devletler, engelli mültecilerin gerektiğinde sosyal yardıma, ana akım hizmetlere ve makul barınma imkânlarına erişimini sağlamalıdır.

114. Taraf Devletler acil durumlara hazırlanırken ve acil durumlar sırasında ayrıştırılmış verilerin kullanılmasını ve toplanmasını sağlamalıdır. Afet riskinin azaltılması için cinsiyet, yaş ve engellilik durumu da dâhil olmak üzere ayrıştırılmış verilere ve engelli kişilerin insani yardım programı döngüsü boyunca ihtiyaç duyduğu desteğe ilişkin erişilebilir bilgilerin açık bir şekilde paylaşılmasına ve yayılmasına dayanan çoklu tehlike yaklaşımı benimsenmeli, kapsayıcı, riske dayalı karar alma süreçleri izlenmelidir. Aynı veri ve bilgiler, kurumlarda yaşayan ve/veya kurumsuzlaştırma süreçlerinden geçen kişiler için de gereklidir.

IX. Çözümler, Tazminatlar ve Telafi

115. Taraf Devletler, kuruma yerleştirmenin her şeklini, Sözleşmede yer alan hakların çoklu ihlali olarak kabul etmelidir. Ağırlaştırıcı faktörler arasında etkili tazmin hakkının reddedilmesi, kalış süresi, zorla tıbbi müdahale veya diğer şiddet veya istismarın uygulanması ve insanlık dışı ve aşağılayıcı koşullar yer alabilir.

116. Taraf Devletler, başta Sözleşme, Engelli kişilerin Adalete Erişimine İlişkin Uluslararası İlkeler ve Kılavuz İlkeler, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Herkesin Mahkeme Önünde Dava Açma Hakkına İlişkin Çözüm Yolları ve Usuller Hakkında Birleşmiş Milletler Temel İlke ve Esasları ile Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Ağır İhlalleri ve Uluslararası İnsancıl Hukukun Ciddi İhlalleri Mağdurlarının Çözüm ve Telafi Hakkına İlişkin Temel İlke ve Esaslar olmak üzere, Komitenin engelli kişilerin özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin kılavuz ilkeleri kapsamındaki uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak kurumlaşmayı ve bunun sonucunda ortaya çıkan zararı tespit etmeyi ve gidermeyi taahhüt etmelidir,

117. Taraf Devletler, kurumlaşmanın her biçiminin neden olduğu zararın niteliğini ve kapsamını tespit edecek, bu konuda farkındalık yaratacak, kanun ve politikalarda değişiklik yapılmasını önerecek bir mekanizma oluşturmalıdır. Taraf Devletler, tazminat, telafi ve onarıcı adalet ve diğer hesap verebilirlik biçimlerini talep etmek isteyen engelli kişilerin adalete bireyselleştirilmiş, erişilebilir, etkili, hızlı ve katılımcı yollardan erişebilmesini sağlamalıdır. Kurumlaşmada rolü olan yetkililer ve uzmanlar, telafi ve tazminat mekanizmalarının oluşturulmasında veya uygulanmasında yer almamalı, ancak hesap verebilirliği kabul etmeye davet edilmelidir.

118. Telafi mekanizmaları, engelli kişilerin kurumlara yerleştirilmesinden kaynaklanan her türlü insan hakları ihlalinin tanınmalıdır. Telafi ve onarım, maruz kalınan ihlallerin yanı sıra devam eden, sonuçta ortaya çıkan ve kesişen zararlar da dâhil olmak üzere, kuruma yerleştirme sırasında ve sonrasında bireyin yaşamının nasıl etkilendiğini dikkate alınmalıdır.

119. Taraf Devletler, kurumlaştırma deneyimli kişilerden resmen özür dilenmesini sağlayacak bir mekanizma tesis etmeli, kuruma yerleştirilmiş engelli kişileri temsil eden tüm gruplarla müzakere etmeli ve mağdurların toplumdaki statüsünü yükseltmek için daha fazla eğitim tedbiri, tarihi tedbirler ve başka kültürel tedbirleri almalıdır. Taraf Devletler, kurumlaştırma deneyimli kişilere, kurumda yaşamalarının sonucu olarak çektikleri acıyı, ıstırapı ve maruz kaldıkları dolaylı zararları telafi edecek düzeyde otomatik tazminat sağlamalıdır. Bu tür mali ödüller, bireylerin yasal dava açma hakkına veya başka adalet biçimlerine erişim hakkına zarar veremez.

120. Telafiler, maddi tazminatın ötesine geçmeli, eski hale iade, rehabilitasyon ve rehabilitasyonu içermeli ve bu telafilerle birlikte, ihlallerin tekrarlanmayacağı garanti edilmelidir; bu kapsamda Sözleşme'nin 26. maddesi kapsamındaki tedbirler alınabilir ve toplumda yer edinmeye ve kurumlaşmanın neden olduğu hasarı onarmak için sağlık hizmetleri ve iyileştirme yöntemleri de dâhil olmak üzere tüm hak ve yetkileri güvence altına almaya yardımcı olacak yasal ve sosyal hizmetler verilebilir. Taraf Devletler, engellilik nedeniyle gözetim altında tutmayı, kuruma yerleştirmeyi ve engelliliğe bağlı işkence ve kötü muameleyle sonuçlanan diğer eylemleri suç haline getirecek yasal düzenlemeler yapmalıdır. Eski hale iade, rehabilitasyon ve rehabilitasyon, bireylerin ihtiyaçlarına ve yaşadıkları kayıplara veya mahrumiyetlere göre şekillendirilmeli ve çocuklarıyla veya köken aileleriyle yeniden ilişki kurmak veya bulunabilecek herhangi bir eşyayı geri almak gibi yakın ve uzun vadeli arzu ve isteklerine cevap vermelidir.

121. Kuruma yerleştirmenin tüm biçimlerini ve geçmişte ve günümüzde hayatta kalanlara

verilen zararın tüm kapsamını araştırmak ve kamuoyunda anlaşılmasını sağlamak için hakikat komisyonları kurulmalı ve engelli kişileri kuruma yerleştiren sistemleri sürdüren tarihsel politikaların doğasında bulunan sosyal zarar ele alınmalıdır.

122. Kurumlaştırma deneyimli kişilere yönelik tüm çözüm yolları, başta kurumlaştırma deneyimli kişiler olmak üzere engelli kişilere danışılarak ve onların katılımıyla tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Taraf Devletler, telafi ve onarım mekanizmalarının ve süreçlerinin kurumlaştırma deneyimli kişilerin iradesine ve tercihlerine saygı göstermesini ve faillerin bu tür mekanizmalarda veya süreçlerde yetkili veya uzman konumunda olmamasını ve habilitasyon, rehabilitasyon hizmetlerini veya başka hizmetleri vermeye çağrılmamasını sağlamalıdır.

123. Yukarıdakilerin hiçbiri, taraf Devletlerin yürürlükteki ulusal mevzuatları ve uluslararası insan hakları hukuku kapsamında engelli kişilere yönelik şiddet ve istismar faillerini soruşturma ve kovuşturma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Taraf Devletler kurumlaştırma deneyimli kişilere yönelik misillemeleri önlemelidir.

X. Ayırıtılmış Veriler

124. Taraf Devletler uygun ve etik olarak ayırıtılmış istatistiki, araştırma ve idari verileri toplamalı ve karar alma süreçlerinde bu verilerden faydalanmalıdır. Verilerin bu şekilde kullanılması kurumsuzlaştırma süreçlerini güçlendirir, kurumsuzlaştırma politikalarının, planlarının ve programlarının tasarlanmasını kolaylaştırır ve kurumsuzlaştırma sürecinde kaydedilen ilerlemenin ölçülmesini ve izlenmesini sağlar. Toplanan istatistikler ve veriler her türlü kamu kurumunu, özel kurumları ve inanç temelli kurumu kapsamalıdır. Taraf Devletler, Washington Engellilik İstatistikleri Grubunun engellilikle ilişkili hazırladığı kısa bir soru kümesinden faydalanabilir ve hiç bir grubun dışarında kalmamasını sağlayacak başka çalışmalar yapmalıdır. Taraf Devletler Resmi İstatistiklerin Temel İlkelerini işler hale getirmeli, veri toplamanın katılım, kendini tanımlama, ayırıtma, gizlilik, şeffaflık ve hesap verebilirlik standartlarını karşılamasını sağlamalıdır.

125. Taraf Devletler, engelli kişilerin ve onları temsil eden kuruluşların, veri toplama önceliklerinin belirlenmesi, engelli kişilerin tespit edilmesi ve durumları ve ihtiyaçları hakkında bilgi sağlanması gibi ilgili veri toplama süreçlerine ve uygulamalarına katılımını kolaylaştırmalıdır.

126. Taraf Devletler tarafından toplanan veriler ırk, etnik köken, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, sosyoekonomik durum, engel türü, kuruma kabul nedeni, kabul tarihi, beklenen veya gerçek tahliye tarihi ve diğer niteliklere göre ayırıtılmalıdır. Bu kapsamda, psikiyatrik veya ruh sağlığı ortamlarında bulunan kişilerin sayısına ve demografik özelliklerine ilişkin güvenilir, erişilebilir ve güncel kayıtlar, engelli kişilerin kurumlardan ayrılmasına izin verme yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğine ilişkin kayıtlar, kurumdan ayrılma seçeneğini kullanan kişilerin sayısına ilişkin kayıtlar ve henüz kurumlardan ayrılmamış olanlara yönelik planlamaya ilişkin diğer bilgiler toplanmalıdır.

127. Taraf Devletler, acil durumlar da dâhil olmak üzere, engellilerin, sivil toplumun, araştırmacıların ve politika yapıcılarının kurumsuzlaştırma hakkında toplanan verilere çeşitli erişilebilir formatlarda erişebilmesini sağlamalıdır.

128. Taraf Devletler veri toplarken, verilerin korunması kanunları gibi mevcut kanuni güvenceleri uygulamalı ve kişisel verilerin gizliliği hakkına tam olarak saygı göstermelidir. Mevcut kanunlar genellikle engelli kişilerin hukuki ehliyetlerine saygı göstermemekte, mahremiyetlerini ihlal etmekte ve insan hakları izleme ve savunuculuğunu zayıflatmaktadır ve bu nedenle değiştirilmelidir. Verilerin korunmasına ilişkin kanunlar, Sözleşmeyle uyumlu olması kaydıyla, verilerin gizliliğine ilişkin uluslararası standartlara uygun hale getirilmelidir.

XI. Kurumsuzlaştırma Süreçlerinin İzlenmesi

129. İzleme mekanizmaları, kurumsuzlaştırma süreçlerinin tüm aşamalarında hesap verebilirliği, şeffaflığı ve engellilerin insan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini sağlamalıdır. Bu mekanizmalar insan hakları ihlallerini tespit etmeli, önlemeli ve gidermeli ve en iyi uygulamalar hakkında tavsiyelerde bulunmalıdır ve bağımsız izleme çerçeveleri ile Komitenin çalışmalarına katılımları hakkındaki kılavuz ilkelere uygun olarak, bu mekanizmalara Sözleşmenin 33. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerin tamamını üstlenme görevi verilmelidir.

130. İzleme mekanizmaları, özellikle kurumlarda kalan ya da kurumlaştırma deneyimli kişilerin ve onları temsil eden kuruluşların anlamlı katılımının sağlanması da dâhil olmak üzere, insan hakları izlemesinin yerleşik ilkelerine bağlı kalmalıdır. Ulusal önleme mekanizmaları, ulusal insan hakları kurumları ve diğer izleme mekanizmaları, kurum personelinin kurumsuzlaştırma süreçlerinin izlenmesinin dışında tutmalıdır.

131. Taraf Devletler, Sözleşme'nin 33 (2). maddesi uyarınca kurulan bağımsız izleme mekanizmalarının yeterli kaynaklara sahip olmasını ve kurumlara, belgelere ve bilgilere sınırsız fiziksel ve diğer erişimlere sahip olmasını sağlamalıdır. Taraf Devletler ayrıca, 33(3). madde kapsamındaki faaliyetler de dâhil olmak üzere, sivil toplum ve engellileri temsil eden kuruluşlar tarafından bağımsız izleme yapılmasının kolaylaştırılmasını; kurumlara, belgelere ve bilgilere erişimin önündeki engellerin kaldırılmasını sağlamalıdır.

132. Tüm izleme mekanizmalarının kamu kurumlarındaki ve özel kurumlardaki koşulları ve insan hakları ihlallerini özgürce araştırmasına izin verilmelidir. Böyle bir erişim mağdurların mahremiyetine saygı göstermeli ve korumalıdır. Bireysel mahremiyet, taraf Devletlerin insan hakları raporlarının yayınlanmasını engellememe yükümlülükleriyle birlikte ele alınmalıdır. Taraf Devletler mahremiyet ve gizliliği bağımsız izlemenin önünde bir engel olarak gösteremezler Kurumlardaki koşullarla ilgili bilgi edinme, saklama ve yayınlama imkânı korunmalıdır. Kurumlardaki koşulların fotoğraf ve video ile belgelenmesi, insan hakları gözlemcilerinin olgusal tespitlerinin tamamlanması ve desteklenmesi açısından çok önemlidir.

133. Taraf Devletler, bağımsız izleme sonucunda tespit edilenler de dâhil olmak üzere, insan hakları ihlallerini zamanında ve etkili bir şekilde ele almalıdır.

134. Taraf Devletler, kurumlaştırma deneyimli kişilerin kamu kurumlarını ve özel kuruluşları ilgilendiren kişisel veri taleplerini herhangi bir kısıtlama olmaksızın yerine getirmeli ve bu taleplerin yerine getirilmesini kolaylaştırmalıdır. Taraf Devletler, kamu sağlığını veya kamu düzenini gerekçe göstererek tıbbi kayıtlara erişimi kısıtlamamalı veya reddetmemelidir.

135. Engelli kişinin kayıtları, kurumdan çıkarken o kişiye teslim edilmeli ve/veya o kişinin iradesi ve tercihleri doğrultusunda silinmelidir. Mağdurların ifşa konusundaki tercihlerine saygı gösterilmeli ve taraf Devletlerin, kolluk kuvvetlerinin, sağlık çalışanlarının ve diğerlerinin kayıtlara erişimine izin veren yasal hükümler derhal yürürlükten kaldırılmalıdır.

136. Taraf Devletler, risklerin mümkün olan azami ölçüde azaltılmasını sağlayarak, acil durumlarda izlemenin devam etmesine izin vermelidir. Yüz yüze izlemenin mümkün olmadığı durumlarda, Taraf Devletler, etkili bağımsız izleme sağlamak için dijital, elektronik yöntemler veya diğer uzaktan iletişim yöntemleri gibi alternatifleri benimsemek için kaynak ayırmalıdır.

137. Yatılı kurumların bağımsız izlenmesi tüm kurumlar kapatılana kadar devam etmeli ve acil durumlarda askıya alınmamalıdır. Sözleşme'nin 16. ve 33 (3) maddelerine uygun şekilde, engelli kişiler, özellikle de kurumlaştırma deneyimli kişiler ve engelli çocuklar, onları temsil eden kuruluşlar ve bağımsız sivil toplum kuruluşları bağımsız izlemeye dâhil edilmelidir.

XII. Uluslararası İşbirliği

138. Uluslararası işbirliği, kurumsuzlaştırma reformlarının desteklenmesi açısından son derece önemlidir. Acil müdahale amacıyla yapılan yatırımlar ve daha küçük kurumlara yapılan yatırımlar da dâhil olmak üzere engelli kişilerin kuruma yerleştirilmesine yönelik yatırımlar Sözleşmeyle uyumlu değildir ve "aşamalı gerçekleştirme" ilkesine uymaz.

139. Uluslararası işbirliği ve bağımsız hesap verebilirlik mekanizmalarının kurumlardaki ayrımcılığı veya engelliliğe dayalı zorlayıcı tedbirleri sürdürmek veya pekiştirmek için kullanılmamasını sağlamak amacıyla bunların uygulanmasına yönelik şeffaf süreçler oluşturulmalıdır. Bu kapsamda, ayrıştırılmış veriler toplanmalı, tüm proje ve programların bağımsız olarak izlenmeli ve değerlendirilmeli ve nelerin finanse edildiği konusunda şeffaflık olmalıdır. Taraf Devletler ve bağışçılar tarafından şikâyet mekanizmaları oluşturulmalıdır.

140. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ile finanse edilen kalkınma projelerinin tasarımı ve uygulanması konusunda engelli kişiler ve onları temsil eden kuruluşlarla açık ve doğrudan bir istişare süreci oluşturmalıdır. Kurumlardaki engelli kişiler ve bağımsız

kurumlaştırma deneyimli kişiler bu sürece dâhil edilmelidir. Sivil toplum kuruluşlarının Sivil toplum kuruluşlarının bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma hakkı konusunda farkındalığının olmadığı durumlarda, istişare süreci sivil toplumun güçlendirilmesi başlığı altında uluslararası işbirliğiyle desteklenmelidir.

141. Taraf Devletler, engelli haklarını tüm uluslararası işbirliği çabalarına dâhil etmeli ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin uygulanmasına yönelik tüm tedbirlerin kurumsuzlaştırmayı desteklemesini sağlamalıdır. Uluslararası işbirliği, toplum temelli destek ve hizmetlerin uzun vadeli olarak sağlanmasını etkili bir şekilde temin edemeyeceğinden, taraf Devletler yeni oluşturulan hizmetleri yürütmeye devam etmeyi ve kurumsuzlaştırma sürecini tamamlamayı planlamalıdır.

142. Bölgesel kuruluşlar, uluslararası işbirliğinin bir parçası olarak kurumsuzlaştırma süreçlerinin teşvik edilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Ulusal, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda engellilik konusunda çalışan görevliler, engelli kişilerle ve onları temsil eden kuruluşlarla, kurumlarda kalanlarla ve kurumlaştırma deneyimli kişilerle yakın işbirliği içinde çalışmalıdır. Bölgesel entegrasyon örgütleri, Sözleşmeye uyma konusunda taraf Devletlerle aynı sorumluluklara sahiptir ve şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmaları oluşturmalıdır.

143. Kurumsuzlaştırmayı desteklemeye yönelik çabaların uluslararası koordinasyonu, tıbbi engellilik modelinin ve zorlayıcı ruh sağlığı kanunlarının teşvik edilmesi gibi kötü uygulamaların tekrarlanmasını önlemek açısından önemlidir. Taraf Devletler, başta kurumlaştırma deneyimli kişiler olmak üzere engelli kişiler ve onları temsil eden kuruluşlarla yakın istişare içinde, kurumlaşmanın kaldırılması konusundaki iyi uygulamalara yönelik uluslararası bir platform oluşturmayı düşünmelidir. Taraf Devletler, uygun seyahat rehberliği sağlayarak ve Sözleşme hakkında ve kuruma yerleştirmenin tehlikeleri hakkında farkındalığı artırarak yabancı turistlerin kurumlarda gönüllü olarak çalışmasını ("gönüllü turizmini") önlemelidir.

Son Not:

Ç.N. Engelli Hakları Komitesi devletlerin engelli kişilere yönelik kurumlara yerleştirme politikasını ihlal olarak değerlendirmektedir. Komite "survivors of institutionalization" ifadesini devletlerin "kurumlaştırma" politikası nedeniyle kurumlarda yaşamak durumunda bırakılmış kişiler için kullanmaktadır. Survivors of institutionalization kavramı Türkçeye "kurum mağduru" olarak çevrilmektedir. Bu çevirinin yaratacağı anlam karmaşası nedeniyle, bu metinde Komitenin yaklaşımına daha uygun olduğunu değerlendirdiğimiz "Kurumlaştırma Deneyimli Kişi" ifadesi tercih edilmiştir.



www.esithaklar.org